

30-Oktyabr, 2025-yil

**SAUDIYA ARABISTONINING YAQIN SHARQ MINTAQASIDAGI
GEOSIYOSIY MANFAATLARI**

Sharipova Dildora Anvar qizi

O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi

2-bosqich magistranti

Saudiya Arabistoni Yaqin Sharqning xalqaro siyosatida muhim rol o‘ynagan Yaqin Sharq davlatidir. Bu mintaqadagi eng yirik iqtisodiyotlardan biri va dunyodagi 20 ta eng yirik iqtisodiyotni o‘z ichiga olgan davlatlardan biridir. Bundan tashqari, Saudiya Arabistoni eng yirik neft ishlab chiqaruvchi va eksport qiluvchi hisoblanadi va yeer yuzida ma‘lum bo‘lgan butun dunyoning neft zaxiralarining to‘rtidan bir qismidan ko‘prog‘iga egalik qiladi. Bundan tashqari, u Islomdagi ikki muqaddas joy, Makka va Madinaning uyidir.

Saudiya Arabistoniga islom olamidagi diniy ahamiyat alohida o‘rin beradi. Shunga qaramay, Saudiya Arabistoni nisbatan harbiy salohiyati jihatidan Isroil, Turkiya, Eron va ma‘lum darajada Misrga nisbatan zaif. Bundan tashqari, Saudiya Arabistoni yirik mintaqaviy kuchlar, Iroq, Misr, Eron, Isroil va Turkiya kabillar o‘rtasidagi raqobat bilan tavsiflangan qo‘pol mintaqaviy muhitda joylashgan.

Bu qattiq mintaqaviy kontekst har doim xavfsizlik muammolarini va ayniqsa uning mavjudligi va saqlanib qolinishi Saudiya Arabistoni milliy manfaatlariga tahdidlarni keltirib chiqardi. Shuning uchun Saudiya Arabistoni mo‘tadillikka asoslangan tashqi siyosatni ko‘rib chiqib shunday siyosatni olib boorish hamda ba‘zilari bilan yaqin munosabatlar va strategik sheriklik o‘rnatish uchun o‘zining iqtisodiy va diniy ahamiyatidan foydalanadi.

Mintaqaviy kuchlar G‘arb va AQSh bilan, xususan, bu nozik sozlangan siyosat mintaqada, xususan, o‘tgan asrning 1980-1990-yillarida sodir bo‘lgan notinchliklar va inqirozlar islom olamidagi 1979 yil Erondagi inqilob, 1980 yil Eron-Iroq urushi, 1991 yil Iroqning Quvaytga bostirib kirishi, 11 sentyabr oqibatlarini, 2001-yildagi vahshiyliklar va 2003-yilda AQSh boshchiligidagi Iroqqa bostirib kirishi kabilardan saudiyaliklarni omon qolishga majbur qild. Biroq, 2011-yildan beri Saudiya Arabistoni “Arab bahori” deb nomlanuvchi hodisa bilan to‘qnash keldi va bu tufayli uning geostrategik manfaatlariga nisbatan misli ko‘rilmagan muammolarni kelib chiqdi.

2011-yilda arab bahorining boshlanishi va undan keyingi geosiyosiy o‘zgarishlar mintaqaviy vaziyatni o‘zgartirdi. Saudiya Arabistoni faoliyat yuritayotgan Yaqin Sharqdagi manfaatlar kontekstida va qirollikning geosiyosiy hayotida misli ko‘rilmagan va jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Arab bahoridan eng ko‘p zarar ko‘rgan mintaqalardan biri Livandir. Shuningdek Suriyadagi tartibsizlik va beqarorlik, xususan, Livandagi voqealar Ar-Riyod fuqarosi uchun haqiqiy qiyinchilik tug‘dirdi.

Saudiya Arabistonining Livandagi geosiyosiy manfaatlarini bilan bog‘liq ko‘plab savollar mavjud. Bu savollarning asosiylari: bu manfaatlar nima? ushbu manfaatlariga tahdidlarning asosiy manbalari qanday? Saudiya Arabistoni mintaqada o‘z manfaatlarini qanday himoya qilmoqda?

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Oktyabr, 2025-yil

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi Saudiya Arabistonining Levantga nisbatan tashqi siyosatini muhokama qilish va o'rganish hamda uning mintaqadagi geosiyosiy manfaatlariga va Livandagi geosiyosiy o'zgarishlarga e'tibor qaratish.

2011-yilgi arab bahori Ar-Riyodning siyosiy, mafkuraviy va xavfsizlik manfaatlariga ta'sir qildi.

Ushbu tadqiqot arab inqiloblari portlashidan keyin sodir bo'lgan geosiyosiy o'zgarishlar, xususan, Livanda (asosan, Suriya, Livan va G'azoda) Eron ekspansionizmining kuchayishi va shu kabi terrorchi guruhlarning kuchayishidir. ISHID Saudiya Arabistonining mintaqadagi xavfsizligi, siyosiy va diniy manfaatlariga jiddiy tahdidlar yaratdi. Bundan tashqari, bu qiyinchiliklar Saudiya rejimining davom etishiga bevosita tahdid solib, xavfsizlik muammosini keltirib chiqardi. Bu tahdidni idrok etish Ar-Riyodning Livanga nisbatan tashqi siyosatining asosiy harakatlantiruvchi kuchi ekanligini ta'kidlaydi.

Ushbu tadqiqotning ahamiyati Saudiya Arabistonining geostrategik manfaatlarini tekshirishga urinish ekanligidan kelib chiqadi. Livan Yaqin Sharq va Shimoliy Afrika mintaqasidagi muhim kichik mintaqalardan biri. Bundan tashqari, bu urinish ushbu mavzu bilan bog'liq mavjud adabiyotlarda mumkin bo'lgan bo'shliqni qoplash va to'ldirish uchundir. Bundan tashqari, ushbu tadqiqot Yaqin Sharq va Livanda katta o'zgarishlar va muammolar sodir bo'lgan muhim davrdagi Saudiyaning milliy manfaatlari uchun katta ahamiyatga ega. Bundan tashqari, ushbu tadqiqot Yaqin Sharqshunoslikning ajralmas qismi bo'lgan Livan ta'lim sohasiga qo'shgan hissasiga qo'shimcha bo'ladi.

Sharq juda murakkab, chunki ko'plab olimlar mintaqaviy davlat tuzumiga zaif yoki yuqori darajada kirib borgan deb bilishadi.

Taxminlarga ko'ra, Yaqin Sharqda davlat asosiy aktyor bo'lib, elitalar davlatning avtonomiyasi va xavfsizligini maksimal darajada oshirishdan manfaatdor. Darhaqiqat, Yaqin Sharq anarxiya eng yaqqol namoyon bo'lgan mintaqalardan biridir. Bu ko'plab ichki va davlatlararo ziddiyatlar uydur. Davlat manfaatlari, xavfsizlik va xalqaro munosabatlarga qaratilgan realistik tafakkurdan kelib chiqqan analitik asos bo'lib, hokimiyat uchun kurash, shuningdek, mintaqaviy va xalqaro tizimdir. Shuning uchun, yuqorida aytib o'tilgan savollarga javob berish va ushbu maqolaning asosiy taxminlari bilan shug'ullanadigan bo'lsak, birlamchi va ikkinchi darajali tahlil qilish uchun uchta tahlil darajasi qo'llaniladi.

Unda xalqaro aktyorlar va davlatlar global ijtimoiy-siyosiy-iqtisodiy-geografik kontekstda faoliyat yuritadi va ularning aniq xususiyatlari va tuzilishi Xalqaro tizim ishtirokchilar o'rtasidagi o'zaro ta'sir usulini belgilaydi. Davlat darajasidagi tahlil milliy davlatlar va ularning milliy manfaatlar kabi ichki amaliyotlariga qaratilgan.

Saudiya Arabistoniga kelsak va individual daraja haqida gapiradigan bo'lsak, qirol mamlakatning siyosiy tizimida davlat ishlari va qarorlar qabul qilish jarayoni, xususan, tashqi siyosatni shakllantirish va amalga oshirish nuqtai nazaridan markaziy o'rinni egallaydi. Bundan tashqari milliy davlat darajasida, Saudiya qarorlarini qabul qilish jarayonida qirolning roli muhim bo'lsa-da, ijtimoiy-iqtisodiy omillar tashqi siyosatni shakllantirish va amalga oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, u keng tan olingan Saudiya Arabistoni faoliyat yuritayotgan mintaqaviy kontekstni o'z ichiga olgan

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Oktyabr, 2025-yil

xalqaro tizim darajasida ham Saudiya tashqi siyosatiga ta'sir qiladi. Shu sababli, ushbu tahlil usuli tadqiqotchiga chuqur tadqiqot o'tkazish imkonini beradi va Saudiya tabiatiga ta'sir qilgan turli xil o'zgaruvchilar va dinamikalar o'rtasidagi bog'liqlikni tushunishga yordam beradi Livandagi geosiyosiy manfaatlariga alohida e'tibor qaratadi.

Xalqaro siyosat sohasida, xususan, Yaqin Sharq va Shimoliy Afrikaning xalqaro siyosati, Saudiya Arabistoni tashqi siyosatini o'rganish olimlar va tadqiqotchilarning e'tiborini tortdi, chunki Saudiya Arabistoni mintaqaviy darajadagi asosiy o'yinchilar va global siyosatda muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun, bo'yicha adabiyotlar boyligi Saudiya Arabistonining, xususan, Yaqin Sharqqa nisbatan tashqi siyosati ishlab chiqilgan va nashr etilgan. Ushbu adabiyotni tekshirish Ushbu tadqiqotlarning bir nechtasi Saudiya Arabistonining Levantga nisbatan subregion sifatidagi tashqi siyosatiga alohida e'tibor qaratganligini aniqlaydi va Levant tomon bu tadqiqotni boyitadi.

Saudiya Arabistonining maqsadi va maqsadlari nuqtai nazaridan, ba'zilar qirolning bir guruh yuqori martabali a'zolari bilan bir qatorda, deb ta'kidladilar. Al-Saud oilasi qaror qabul qilish jarayonida va Saudiya tashqi siyosatini shakllantirishda markaziy rol o'ynaydi. Bundan tashqari, Saudiya Arabistoni tashqi siyosatining asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat: mamlakatni tashqi tahdidlardan himoya qilish va uning omon qolishi. mamlakat, shuningdek, rejim (GauseIII, Gregory 2002: 193-194). Boshqa bir tadqiqot bu qiyinchiliklarni ta'kidladi. Saudiya Arabistoni, ayniqsa, Eronning mintaqada, xususan, Levantda o'sib borayotgan ta'siri va kengayishiga duch kelmoqda.

Ushbu tadqiqot (Saudiya Arabistoni Yaqin Sharqdagi ko'plab mojarolardan ta'sirlangan. Hozirda birinchi o'rinda qayta tiklanmoqda" Mintaqaviy ta'sir uchun Saudiya Arabistoni bilan raqobatlashadigan Eron (Okruhlik, Gwenn.2010: 409). Saudiya Iordaniya munosabatlari haqida gap ketganda, tadqiqot shuni ta'kidladiki (Saudiya-Iordaniya munosabatlari bir xil manfaatlar o'rtasidagi nomuvofiqdir va ularni amalga oshirish uchun turli xil vositalar va imkoniyatlar. Shunga qaramay, ikki davlat yaqinroq hamkorlik qilishga harakat qilmoqda.

Oldingi adabiyotlarni ko'rib chiqish shuni ko'rsatadiki, Saudiya Arabistonining Levantga nisbatan tashqi siyosati haqidagi adabiyotlarning aksariyati Saudiya Arabistonining Yaqin Sharq va Shimoliy Afrikadagi rolini muhokama qilish bo'yicha kengroq tanlovda muhokama qilindi.

Shu sababli, ushbu tadqiqotni oldingi tadqiqotdan ajratib turadigan narsa shundaki, u bir nechta tadqiqotlardan biri bo'lishi mumkin Saudiyaning Levantdagi geostrategik manfaatlariga e'tibor qaratgan.

An'anaga ko'ra, Saudiya Arabistoni tashqi siyosati bo'yicha qarorlar qabul qilish jarayoni, birinchi navbatda, siyosiy jihatdan mustaqil bo'lgan bir qator davlatlarga tayanadi bir nechta rasmiy va norasmiy organlar tomonidan tavsiya etilgan qirol oilasining ichki doirasidagi qaror qabul qiluvchilar. Yanvar oyida marhum qirol Abdulloh ibn Abdulaziz al-Saud vafotidan keyin 2015 yil va uning o'gay ukasi va hozirgi qirol Salmon Ibn Abd al-Aziz al-Saudning taxtga o'tirilishi ichki qarorlar qabul qiluvchi kadrlar tarkibi, shuningdek, tashqi siyosatning strategik yo'nalishi o'zgardi. Qirol Salmon nafaqat qirollikdagi vorislik chizig'ini

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Oktyabr, 2025-yil

o'zgartirdi va yaqin qarindoshlari va ittifoqdosh oila a'zolarini yig'di Saudiya rejimining muhim lavozimlarida ishlagan, ammo u qirol Abdullaning muhim va kuchli maslahatchilarini ham hokimiyatdan chetlatgan. Saddam Husayn taxtdan ag'darilganidan so'ng, Saudiya Arabistoni harbiy va iqtisodiy muvozanatni tiklash uchun unga tayangan. Eronning og'irligidan kelib chiqqan holda, Ar-Riyod Eron bilan raqobatni hayotga xavf solishi mumkin bo'lgan nol summali o'yin deb hisoblay boshladi.